

Висновки. Найбільш конкурентоспроможною на ринку збуту споживачем визнається послуга, яка найбільше наближена до параметрів його потреби за своїми корисністю та вартістю.

Підприємства сфери послуг оперують при самооцінці конкурентоспроможності не тільки споживчими, але й виробничими характеристиками. У розпорядженні роздрібних торговців є п'ять основних способів завоювання стійких конкурентних переваг: 1) купівельна лояльність; 2) розташування магазину; 3) відносини з постачальниками; 4) інформаційні системи управління і розподілу; 5) зниження витрат.

З п'яти способів тільки способи 1 і 2 є споживчими критеріями, а інші – виробничими. Фактично вони є чинниками, засобами забезпечення відповідності споживчим критеріям.

Література

1. Бойчик І. М. Економіка підприємства : навч. посіб. / І. М. Бойчик. – Вид. 2-ге, доповн. і перероб. – К. : Атіка, 2006. – 528 с.
2. Коупленд Т. Стоимість компаній: оцінка и управление / Т. Коупленд. – М. : ЗАО "Олимп-Бизнес", 1999. – 576 с.
3. Крюков А. Ф. Управление маркетингом : учеб. пособ. / А. Ф. Крюков. – М. : КНОРУС, 2005. – 368 с.
4. Филюрин А. С. Российские особенности продвижения торговой марки и управления ею / А. С. Филюрин // ЭКО. – 2000. – № 5. – С. 169–181.

УДК 330.342. 146: [2:314. 5/6]

Ж.В. Семчук

кандидат економічних наук,
Львівський університет бізнесу і права,

Б.Р. Шевчук, П.В. Пука

Інститут регіональних досліджень НАН України

ВПЛИВ РЕЛІГІЙНОЇ СФЕРИ НА ЗМІЦНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї

Проаналізовано роль впливу релігійної сфери на зміцнення української сім'ї. Розглянуто вплив релігійної сфери на стан української родини на протязі історичного розвитку українського суспільства. Розкрито діяльність релігійних організацій на тлі соціальної роботи з населенням. Простежено взаємозв'язок діяльності релігійної сфери та української сім'ї, його значення для суспільства та економіки держави.

Ключові слова: релігійна сфера, діяльність релігійних організацій, суспільна поведінка, соціальна діяльність.

Проанализирована роль влияния религиозной сферы на укрепление украинской семьи. Рассмотрено влияние религиозной сферы на состояние украинской семьи в течение исторического развития украинского общества. Раскрыта деятельность религиозных организаций на фоне социальной работы с населением. Прослежена взаимосвязь деятельности религиозной сферы и украинской семьи, ее значение для общества и экономики государства.

Ключевые слова: религиозная сфера, деятельность религиозных организаций, общественное поведение, социальная деятельность.

The role of influence of religious sphere on strengthening of Ukrainian family is analysed. Influence of religious sphere on the state of Ukrainian family during historical development of Ukrainian society is considered. Activity of religious organizations on a background social work with a population is exposed. Intercommunication of activity of religious sphere and Ukrainian family, his value for society and economy of the state is traced.

Key words: religious sphere, activity of religious organizations, public conduct, social activity.

*Родина – то основа нашої майбутності!
Митрополит УГКЦ Андрій Шептицький.*

Постановка проблеми. Звертаючи увагу на сучасну соціально-культурну ситуацію, що склалася в українському суспільстві, на ріст релігійної свідомості серед громадян нашої держави, необхідно усвідомлювати важливість факту сталої та процвітаючої сім'ї як одного з найголовніших чинників розвитку

та функціонування економіки. Тому питання впливу релігійної сфери на зміцнення української сім'ї потребує ґрунтовного та широкого вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань релігії та сім'ї, їх взаємовпливу один на одного і значення фактору діяльності релігійних організацій, релігійної свідомості та вчення на сім'ю, проблемами взаємозв'язку релігії з соціальними і політичними процесами займалися В.Єленський, В.Лубський, Л.Рязанова, А. Колодний, Л. Пилипович, В.Бондаренко, С.Вовканич, В.Петрик, Є.Сверстюк та інші. Із закордонних вчених можна виділити М.Вебера, С. Хантінгтона, Г.Зіммеля, В.Зомбарта, Т.Парсонса, У.Бека, Н.Еліаса, Е.Гіденса. Незважаючи на те, що подібні питання ґрунтовно розкриті в працях вищезгаданих авторів, публікацій про вплив релігійної сфери на зміцнення української сім'ї є дуже мало, тому потрібно розвивати дослідження даного питання і приділити йому більше уваги.

Постановка завдання. В наш час важливо розширити вивчення впливу релігійної сфери на зміцнення української сім'ї. Суспільство, переживаючи посткризовий період і стикаючись з новими проблемами, все частіше звертається до релігійної сторони свого життя. Тому важливість впливу релігійної сфери на зміцнення української родини важко переоцінити. Особливо важливим є вивчення впливу різних конфесій на стійкість, зміцнення та міцність української сім'ї, визначення ролі нових релігійних організацій у проблемі зміцнення сім'ї.

Мета статті – з'ясувати значення взаємозв'язку релігійної сфери, сім'ї та суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Релігія – віра, особлива форма усвідомлення світу, сукупність вірувань і віровчень, наявних у суспільстві. Включає до свого складу сукупність звичаїв, обрядів, правил життя і поведінки людей. Вона є невід'ємною складовою частиною суспільної поведінки людей і виступає як модель взаємовідносин між різними особами та групами громадян.

Релігійна сфера суспільства виконує духовно-культурні функції і включає в себе систему вірувань, релігійні інституції та організації. Вона охоплює різні аспекти життєдіяльності суспільства, формуючи загальносуспільні стереотипи поведінки, традиції, цінності [7].

Тому релігійна сфера, релігія і людина завжди були і будуть важливою складовою суспільної діяльності; вони повсякчас накладають свій відбиток на різні сфери людської життєдіяльності, в особливо на сімейне життя.

Український народ упродовж останнього тисячоліття в основному прагнув відновити реальну державну незалежність, щоб на підставі її функціонування розвивати також свою традиційну релігійну спадщину [8].

Важливість впливу релігійної сфери на міцність сім'ї потрібно розглядати через історичний розвиток як самої релігії на українських теренах, та і суспільства. Це пояснюється тим, що лише з розвитком духовних цінностей та моралі формувалися основні засади суспільних відносин. Таким чином можна простежити основні тенденції формування та існування інституту сім'ї та зрозуміти те, що зараз відбувається в українських сім'ях.

Інститут сім'ї веде свій початок ще з первіснообщинного ладу, де процвітав матріархат. З початком бронзового віку та з перетворенням чоловіка з мисливця на воїна його роль в сім'ї зростає і спричинила зміну в сімейних відносинах, що дало поштовх до формування патріархату.

В ранніх слов'ян сім'я формувалася на усних домовленостях та супроводжувалась святкуваннями згідно своїх обрядів та традицій, а підґрунтям її міцності виступали давні вірування та громада, які були основою суспільних відносин.

З прийняттям християнства основну роль у формуванні та зміцненні сім'ї перебирає на себе церква. Поява нової віри супроводжувалась і новими обрядами та догмами, що стосувалися і сімейного життя. Сім'я формувалася вже на основі церковного шлюбу і за прийнятим твердженням формувалася «на небесах», тобто за цією логікою було заборонено розривати подружні узи. Міцність родини дозволяла активно розвивати суспільні, етичні, культурні та економічні відносини між громадами. Релігія використовує такі засоби виховного впливу: богослужіння і обряди, причастя, сповідь, проповідь, відпущення гріхів, благословення. Застосовуються й покарання: позбавлення благословення, прокляття, піддання анафемі [4].

Християнство з собою принесло культ Богородиці, який тісно ввійшов у народну ментальність. Починається ідеалізація подружнього життя, за приклад береться подружня вірність Марії та велич її материнської любові, та звеличення жінки, матері, берегині домашнього вогнища.

Віра, закони Божі та основні церковні догми стають єдиним морально-етичним кодексом, що сповідувався всім населенням і вкорінювався в основу суспільної поведінки. Це супроводжувалося і орієнтуванням основних обрядів та традицій на свій дім, сім'ю, родину. Глибоко релігійний народ активно сповідував переконання святості сімейних уз та підтримки вірних і тривалих родинних відносин [3].

Втративши свободу і повсякчас перебуваючи під активними спробами іноземних загарбників повернути то в католицьку віру, то в мусульманство, українському народу потрібно було захищати свої традиції, обряди та віру. Першим рубежем оборони і тягар відповідальності перед пращурами взяла на себе українська сім'я. Така ситуація і стала основним поштовхом для того, щоб козацтво виступило, як основний захисник православ'я на теренах України.

Церква під час визвольної боротьби під проводом Б. Хмельницького виступила за консолідацію народу і виказувала всяку підтримку населенню в їх боротьбі. Єдність церкви і народу сприяла вкоріненню релігійності та авторитету віри, що в свою чергу мало безпосередній вплив на зміцнення української сім'ї.

Релігійність українського народу з плином століть лише зростала. Єдиний період, коли духовному розвитку нації загрожувала небезпека – це був час правління радянської влади та процвітання сталінізму як ідеології держави. Значний вплив релігії на виховання дітей у сім'ї пояснюється тим, що вона опікується кожною людиною від її народження до смерті. В період тоталітарно-атеїстичного режиму в колишньому СРСР була нагода переконатися в тому, яких збитків у вихованні дітей і молоді, особливо в духовно-моральній сфері, було завдано. Цей час супроводжувався гонінням церкви та віруючих як ворогів тоталітарного режиму; єдиним виходом для церкви було виїхати за кордон та піти в підпілля. Якщо репресії проти церкви на Великій Україні почалися після створення Радянського Союзу, то на Західній Україні лише після Другої світової війни. Це й наклало свій відбиток на ментальності та духовності цих регіонів.

Зі здобуттям Україною незалежності населення змогло відкрито сповідувати свою релігію, створено нові конфесії, що також означало зростання релігійної свідомості населення. На сьогоднішній час роль церкви різко зросла, кількість громадських організацій за останні роки стабільно зростає на 5-7% щорічно. В свою чергу це свідчить про те, що народ прагне об'єднуватися в громади, проводити свій вільний час в колі високорелігійних осіб та однодумців.

Тому необхідно ґрунтовно вивчити важливість впливу релігійної сфери на зміцнення української сім'ї, як одного з фундаментальних положень та засобів збереження міцності родини.

Релігійні організації, а особливо церковні завжди протягом століть свого існування виступали як одні з найголовніших установ з навчання, виховання та удосконалення людини, що виступала в ролі найдосконалішого творіння Господа. Основне завдання, яке перед собою ставила церква у своїй роботі – наблизити людей до вчення свого Творця, його законів та догм.

За останні двадцять років на території України різко зросла кількість релігійних конфесій, течій та сект. 97% населення нашої держави сповідують християнство, в основному православ'я, яке представлене трьома основними конфесіями – Українська Православна Церква (КП), Українська Православна Церква (МП), Українська Автокефальна Православна Церква. На Західній Україні основною конфесією є Українська Греко-Католицька Церква, що протягом чотирьох століть активно завойовувала свої позиції. Також тут широко представлена Римо-Католицька Церква, що під час перебування цієї території іноземних інтервентів, переважно католицьких держав (Польщі та Австро-Угорщини) користувалася привілейованим статусом.

Протягом всієї історії існування християнська Церква дотримувалася основних догм, що визначають християнство та є основними для того, щоб характеризувати релігійну течію як християнську. Хоча й існують розбіжності в різних гілках християнства – католицизму, православ'я і протестантизму, – але вчення цих напрямів збігаються у питаннях, що стосуються основ віри. Ці деномінації однаково розуміють доктрини про Трійцю, божество Ісуса Христа, особу Святого Духа, покаяння, воскресіння. Основні напрями християнства визнають Біблію єдиним істинним авторитетом. До них належать: православ'я (зокрема старообрядницька Церква), католицизм (греко-католицький і римо-католицький), давньосхідна Церква (на території України Вірменська апостольська церква. Крім основних релігійних громад на сцену виходять неприяманні для нашої країни релігійні групи, переважно протипанського спрямування, зокрема, лютерани, реформати, євангельські християни, баптисти, п'ятдесятники

Вчення, «Свідків Єгови» чи мормонів відрізняються від вчення вище перелічених конфесій. Тому ці два напрями до протестантизму чи до християнства не зараховують, хоча вони використовують у своїй догматиці окремі елементи християнського віровчення: Мормони «Свідки Єгови», Рух нового століття, Школа християнської єдності, Міжнародний шлях, Месія божественного світла, Церква єднання («Моністи»), віссаріонівці, саснтологи, «Біле братство». Такі організації, за переконаннями більшості дослідників є сектами [1].

Церкви та секти в Україні виникатимуть і надалі. Проте, якщо вірити соціологічним опитуванням, християнська церква для усіх – і для практикуючих вірних, і для стихійних, і навіть для атеїстів є моральним авторитетом.

Авторитет християнської церкви поширюється і на формування сім'ї і на її збереження та зміцнення. Церковними і релігійними організаціями складаються а також впроваджуються різні сімейні програми, проводяться фестивалі та заходи, впроваджуються курси для молодих сімейств.

За даними дослідження соціальну роботу з дітьми, молоддю та сім'ями, з поміж недержавних організацій, частка роботи релігійних організацій становить 6%. Соціальна діяльність таких організацій у

нашій країні практично ніколи не досліджувались. Навіть при поверховому вивченні цієї діяльності очевидно, що вона має дуже широкий спектр, часто діаметрально протилежних спрямувань. Один з позитивних аспектів цієї роботи – вирішення матеріальних проблем: надання допомоги продуктами харчування, одягом, взуттям. Проте релігійні організації та конфесії не тільки розподіляють гуманітарну допомогу, а й впливають на духовне виховання, вони самостійно організують благодійні акції по збору речей і продуктів, утримують благодійні ідальні для дітей, сиріт і людей похилого віку, надають допомогу дітям вулиці, колоніям для неповнолітніх, школам-інтернатам. Інший позитивний момент роботи релігійних організацій з сім'ями – духовно-просвітницька і виховна діяльність. Безумовно, головне для них – релігійне виховання, але вони провадять і роботу по підготовці молоді до подружнього життя, допомагають людям боротися з алкогольною і наркотичною залежністю, читають лекції з профілактики наркоманії та алкоголізму, організують літній відпочинок дітей. Специфіка відносин релігійних організацій з державою на рівні міст і районів така, що їхні представники не розраховують на допомогу місцевих органів влади (на відміну від усіх інших організацій), їх бажання зводиться до порозуміння з владою, усунення можливих перешкод у своїй діяльності. Потенціал цих організацій щодо формування духовного здоров'я молоді безумовно суттєвий, але в кожному конкретному випадку, потрібно добре знати про особливості методів впливу на аудиторію, що застосовуються конкретною церквою, особливо нетрадиційних конфесій. Інакше можна більше зашкодити духовному світові молоді, ніж допомогти [2].

На міцність сім'ї завжди впливає наявність тих чи інших факторів, здебільшого – це внутрішні психологічні проблеми та з погіршенням економічного і соціального становища в державі, сім'ї починають діяти і зовнішні чинники. Нетерпимість між членами родини, конфлікт поколінь, розходження характерів і поглядів являються внутрішніми чинниками – психологічного характеру. Завжди цими проблемами старалися займатися церковні діячі, хоч на сучасний час їх роль різко зменшилася та все одно вона активно проводиться і займає важливу нішу по роботі зі зміцнення української сім'ї.

Активну участь релігійні організації беруть і в зниженні зовнішніх чинників, передусім матеріально допомога. Представники великих християнських конфесій в основному покладаються на пожертви і благодійні внески, відкривають підприємства по виготовленню товарів повсякденного та церковного вжитку, таким чином вони стараються покращити матеріальне становище своїх прихожан.

Релігійні громади, наприклад «Свідки Єгови», мормони, євангелісти, баптисти та інші, користуючись значними фінансовими ресурсами, що надходять із-зі кордону для підтримки та розширення своєї організації, на початкових кроках новонаверненого прихожанина стараються його підтримувати. Та з часом кожен прихожанин повинен брати активну участь у підтримці інших членів громади, і часто не тільки зі своєї держави, але й з метрополії.

Світовий досвід показує, що правова соціальна держава повинна бути зацікавлена в тому, щоб існували Церкви та релігійні об'єднання, здатні насправді виконувати свої релігійні, етичні й соціальні функції. Церкви є суспільними інститутами, які здійснюють свою соціально-доброчинну допомогу не просто з певною метою або спонтанно, а постійно і з надійністю, що витримала всі випробування та перевірена часом [5].

Роли релігійної сфери на зміцнення української сім'ї завжди був одним з вирішальних. Глибоко віруючі особи зважаючи на авторитет та істинність релігійних догм, положень та заповідей стараються безвідмовно їх виконувати. Такі люди майже не задумуються над питанням про конфліктність чи розрив в сім'ї. Релігійні організації та конфесії майже всі сповідують переконання щодо цілісності сімейних відносин і роблять все можливе для реалізації своїх переконань.

В деяких ситуаціях цілісність в родині зберігається і виявляється легше в сфері зовнішнього побуту, утиск ж цієї цілісності найбільше стосується духовної сторони. Скільки серед нас є сімей, зовні ще не втратили своєї цілісності і навіть глибоко відчують її, але вже розгубили в собі духовну близькість і єдність! Релігійне безсилля сім'ї саме цим найбільше визначається, бо сім'я вже майже не є духовним організмом – це, швидше, побутова і соціально-психічна організація, а зовсім не духовний організм [6].

Одним з головних завдань релігійних організацій і є подолання проблеми відновлення духовної складової сімейних відносин, відновленням гармонійних стосунків між усіма членами родини.

Висновок. Отже, вплив релігійної сфери на зміцнення української сім'ї є суттєвим і заслуговує на ґрунтовне дослідження в сучасній науці. Зміцнюючи сім'ю релігійні організації виконують суспільно важливу діяльність, яка позитивно впливає на громаду та суспільство. Завдяки їх роботі покращується стабільність громадських відносин, які в свою чергу впливають на національну економіку та міжнародний імідж країни.

Література

1. *Нагірняк А. Сім'я – поле співпраці Церкви і держави / [Електронний ресурс] / Нагірняк А. // Режим доступу: www.family-institute.org.ua/downloads/file/.../8%20Nahirniak.pdf*

2. Зінківський В. Про релігійне виховання в сім'ї / [Електронний ресурс] / Зінківський В. // Режим доступу: http://refs.co.ua/64406-O_religioznot_vospitaniy_v_sem_e.html
3. Мельник В. Взаємозв'язок релігійності та етнопсихологічних характеристик українців – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://etno.uaweb.org/lib/melnyk.html>
4. Виховний вплив релігії і церкви у справі формування підростаючого покоління : [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/14550502/pedagogika/zaluchennya_gromadskosti_vihovannya_ditey.
5. Географія релігії України (сакральна географія) України : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-3900.html>.
6. Історичні аспекти загального стану релігійного життя в Україні : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-6926.html>.
7. Александров П. Церква та/чи секта? / Александров П. : [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.mediakrytyka.info/drukovani/01/tserkva-tachy-sekta.html.
8. Роль громади у формуванні здорового способу життя : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://uanew.narod.ru/r6.htm>.

УДК 338.001.36

Л.Д. Тимошевська
кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана
Р.В. Довбуш

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті на основі кореляційного аналізу даних про споживання природного газу й реальний валовий внутрішній продукт України та Німеччини отримано ще одне підтвердження низької енергоефективності українського національного господарства. Охарактеризовано основні напрями її підвищення.

Ключові слова: кореляція, природний газ, економічне зростання, енергоефективність.

В статье на основе корреляционного анализа данных про потребление природного газа и реальный валовый внутренний продукт Украины и Германии получено еще одно подтверждение низкой энергоэффективности украинского национального хозяйства. Охарактеризованы основные направления ее повышения.

Ключевые слова: корреляция, природный газ, экономический рост, энергоэффективность.

In the article based on correlation analysis between data of natural gas consumption and real gross domestic product of Ukraine and Germany, we have received another confirmation of the low energy efficiency of the Ukrainian national economy. The authors consider the main areas of improvement that situation.

Key words: correlation, natural gas, economic growth, energy efficiency.

Постановка проблеми. У прийнятій у 2006 році Енергетичній стратегії України на період до 2030 року наголошується, що «енергетична залежність України від поставок органічного палива... у 2000 та 2005 роках становила 60,7%... тоді як країн ЄС – 51%» [1, ст. 6]. Цікавим є те, що енергетична залежність Німеччини була майже на однаковому рівні з Україною (61,4%).

Згідно з даними НАК «Нафтогаз України», у структурі споживання первинної енергії за минулі роки найбільший обсяг припадає на природний газ – 38%. Це пояснюється тим, що «напружена ситуація в забезпеченні електроенергетики, комунальної сфери та населення вугіллям належної якості, вугільними та торфобрикетками, скрапленням газом призводить до їх заміщення природним газом, що збільшує енергозалежність України» [1, ст. 7]. Щоправда, ступінь залежності нашої країни від іноземних постачальників природного газу зменшився із 78% в 1996 році до 70% у 2007 році, чому певною мірою сприяло збільшення внутрішнього видобутку. У наступних роках ступінь залежності виявився ще нижчим, але він не є показовим з огляду на спад виробництва, викликаний економічною кризою. Утім, на нашу думку, автори Енергетичної стратегії надто зосереджені на ступені залежності від іноземних енергоносіїв, тоді як їм варто було би не менше уваги приділити такому аспекту, як раціональне використання останніх. Саме з таких позицій у даній статті розглядатиметься газова проблема.